

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ
ЗА СТАНОМ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА****М. О. Радіонов**

Департамент нагляду в промисловості і на об'єктах підвищеної небезпеки Державної служби України з питань праці (відділ нагляду в агропромисловому комплексі і соціально-культурній сфері)
вул. Десятинна, 14, м. Київ, 01601, Україна. E-mail: radionovnikolay75@gmail.com

Т. Ф. Козловська

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: tfk58@kdu.edu.ua

Висвітлено стан охорони праці на підприємствах сільського господарства. Надано характеристики системи управління охороною праці та виробничою безпекою (OHSAS). Обґрунтована необхідність імплементації стандартів ISO 18001 задля ідентифікації та контролю ризиків для здоров'я і безпеки персоналу, зниження ймовірності нещасних випадків. Проаналізовано рівні травматизму та причини його настання. Запропоновано шляхи щодо підвищення ефективності здійснення державного нагляду на підприємствах сільського господарства: організація безпечного проведення робіт на транспорті; перевірка технічного стану виробничих об'єктів, засобів виробництва; посилений нагляд за роботою представників таких професій, як трактористи-машиністи та водії транспортних засобів; безпечна експлуатація автомобілів, тракторів і сільськогосподарських машин; проведення для працівників повноцінного навчання та перевірки знань з питань охорони праці за професією чи видом робіт; проведення відповідних інструктажів з питань охорони праці у встановлені строки. Доведено, що одним з ефективних заходів з попередження виробничого травматизму у галузі є здійснення відповідних організаційних заходів територіальними органами Держпраці спільно із соціальними партнерами – місцевими органами влади, Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування України, профспілками та роботодавцями. Необхідним елементом виступає проведення регіональних комплексних перевірок адміністративних районів і груп підприємств різних галузей економіки за територіальним принципом під головуванням районних державних адміністрацій.

Ключові слова: державний нагляд, виробничий травматизм, кількісні характеристики виробничого травматизму, виробничий ризик.

**ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО НАДЗОРА
ЗА СОСТОЯНИЕМ ОХРАНЫ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА****Н. А. Радионов**

Департамент надзора в промышленности и на объектах повышенной опасности Государственной службы Украины по вопросам труда (отдел надзора в агропромышленном комплексе и социально-культурной сфере)
ул. Десятинная, 14, г. Киев, 01601, Украина. E-mail: radionovnikolay75@gmail.com

Т. Ф. Козловская

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: tfk58@kdu.edu.ua

Представлено состояние охраны труда на предприятиях сельского хозяйства. Приведены характеристики системы управления охраной труда и производственной безопасностью (OHSAS). Обоснована необходимость имплементации стандартов ISO 18001 для идентификации и контроля рисков для здоровья и безопасности персонала, снижения вероятности несчастных случаев. Проанализированы уровни травматизма и причины его наступления. Предложены пути по повышению эффективности осуществления государственного надзора на предприятиях сельского хозяйства: организация безопасного проведения работ на транспорте; проверка технического состояния производственных объектов, средств производства; усиленный надзор за работой представителей таких профессий, как трактористы-машинисты и водители транспортных средств; безопасная эксплуатация автомобилей, тракторов и сельскохозяйственных машин; проведение для работников полноценного обучения и проверки знаний по вопросам охраны труда по профессии или виду работ; проведение соответствующих инструктажей по вопросам охраны труда в установленные сроки. Доказано, что одним из эффективных мер по предупреждению производственного травматизма в отрасли является осуществление соответствующих организационных мероприятий территориальными органами Гоструда совместно с социальными партнерами – местными органами власти, Исполнительной дирекцией Фонда социального страхования Украины, профсоюзами и работодателями. Необходимым элементом является проведения региональных комплексных проверок административных районов и групп предприятий различных отраслей экономики по территориальному принципу под председательством районных государственных администраций.

Ключевые слова: государственный надзор, производственный травматизм, количественные характеристики производственного травматизма, производственный риск.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Основою агропромислового комплексу є сільське господарство – одна з найважливіших для України галузей виробничої сфери. Це вид господарської діяльності (сільського-

сподарське виробництво) з виробництва продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування, призначеної для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові

цілі. З усіх галузей господарювання за щорічною кількістю травмованих працівників сільське господарство знаходиться на дев'ятому місці, а за щорічною кількістю смертельно травмованих – на п'ятому.

На теперішній час в умовах ринкових відносин і інтеграції України до європейського простору в роботі з охорони праці важливими є такі чинники:

- економічна зацікавленість власника (керівника) в отриманні максимального прибутку, зниженні витрат на штрафні санкції, ремонт пошкодженого обладнання, відшкодування збитків потерпілим;

- необхідність постійного підвищення якості та конкурентоздатності продукції, що є можливим тільки за сприятливих і безпечних умов праці;

- моральна та юридична відповідальність власника за нещасні випадки і відшкодування збитків потерпілим та їх сім'ям;

- моральна відповідальність власника перед трудовим колективом щодо створення безпечних умов праці;

- необхідність утверджувати позиції підприємства на ринку серед вітчизняних і закордонних конкурентів;

- необхідність підвищувати продуктивність праці і віддачу кожної витраченої людино-години, збільшувати відсоток прибутку відносно інвестицій, підвищувати ефективність використання людських, матеріальних і фінансових ресурсів;

- забезпечення технологічної переваги над конкурентами, досягнення перспективних цілей підприємства, що неможливо без підвищення рівня охорони праці.

Перелічені чинники створюють деякий моральний та матеріальний тиск на власника підприємства, що змушує його постійно і систематично займатись питаннями охорони праці. Однак цей тиск, як і розпорядження державних інспекцій та багаточисленні нормативні акти самі по собі не дають очікуваного ефекту, якщо власник не буде озброєний механізмом зменшення рівня виробничого ризику, тобто науково обгрунтованою системою управління охороною праці на підприємстві.

У зв'язку з цим нагальним питанням стає імплементація системи управління охороною праці та виробничою безпекою (OHSAS), оскільки вона сприяє створенню безпечних і здорових умов праці у будь-якій сфері господарювання і забезпечує базовий підхід на основі вимог OHSAS 18001, що дозволяє ідентифікувати та контролювати ризики для здоров'я і безпеки персоналу, знижувати ймовірність нещасних випадків, відповідати законодавчим нормам і підвищувати загальну ефективність роботи [1] і вимоги національних стандартів [2].

Стандарт OHSAS 18001:2007, який є складовою OHSAS 18001 – це міжнародний стандарт, який діє

у рамках Системи менеджменту професійної безпеки та здоров'я (OH&S). OHSAS 18001 є стандартом, на базі якого на сучасних великих підприємствах проводиться перевірка систем менеджменту професійної безпеки та здоров'я. Передумовою для його розробки стала потреба суб'єктів господарювання в ефективній роботі у сфері охорони праці, безпеки і здоров'я працівників [3–6].

Мета роботи – провести ретельний аналіз причин і чинників виробничого травматизму на підприємствах сільського господарства та надати рекомендації щодо підвищення ефективності державного нагляду у зазначеній сфері діяльності.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Необхідно зазначити, що якщо на початку 2000-х років частка травмованих у галузі перевищувала 20% від загального виробничого травматизму, то у 2015 році вона становила трохи більше 16%. Така сама ситуація склалася і для смертельного виробничого травматизму: на початку 2000-х років частка загиблих у сільському господарстві становила 10–12% від загального числа смертельно травмованих на виробництві в Україні, а в 2015 – 8%. Проте за останні два роки частка травмованих у галузі в середньому становила 7%, при цьому спостерігається різке зниження загального травматизму.

Така сама ситуація склалася для виробничого травматизму зі смертельними наслідками. Якщо на початку 2000-х років частка загиблих у сільському господарстві становила близько 24% від загального числа смертельно травмованих на виробництві в державі, то у 2014 році вдалося зменшити цей показник до 8,8%. У 2015 році частка загиблих на сільськогосподарському виробництві зросла на 85,2% порівняно з 2014 роком і становить 16,3% серед усіх галузей виробництва в країні, після чого спостерігається зниження смертельного травматизму у 2016 і 2017 роках до 7–6% (рис.1) [7, 8].

За даними Державної служби статистики України валова продукція сільськогосподарських підприємств починаючи з 2000 року має стійку тенденцію до зростання. Якщо на початку 2000-х років її розміри не перевищували 70 млрд. грн., у 2013–2016 рр. обсяг продукції сільськогосподарських підприємств вже становив більше 140 млрд. За той же час стан промислової безпеки у сільському господарстві характеризується суттєвим зменшенням кількості нещасних випадків на виробництві, у тому числі зі смертельними наслідками [8].

За останні 17 років (з 2000 по 2016 роки) кількість травмованих у галузі зменшилась більш ніж у 11 разів (рис.2,а), а число загиблих – майже у п'ять разів (рис.2,б).

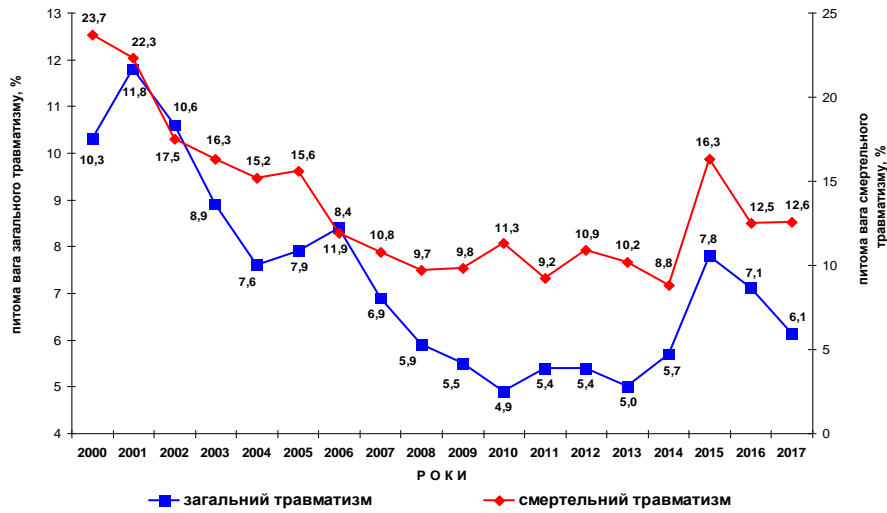
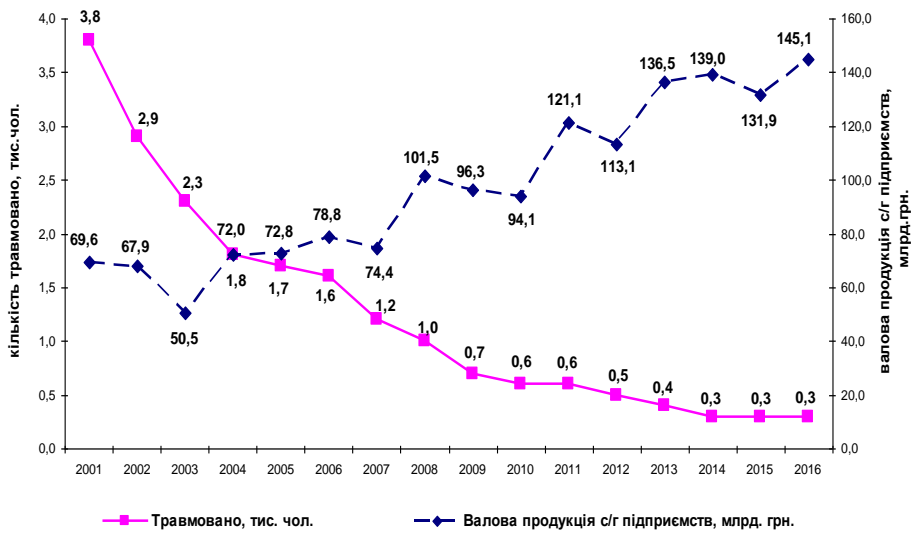
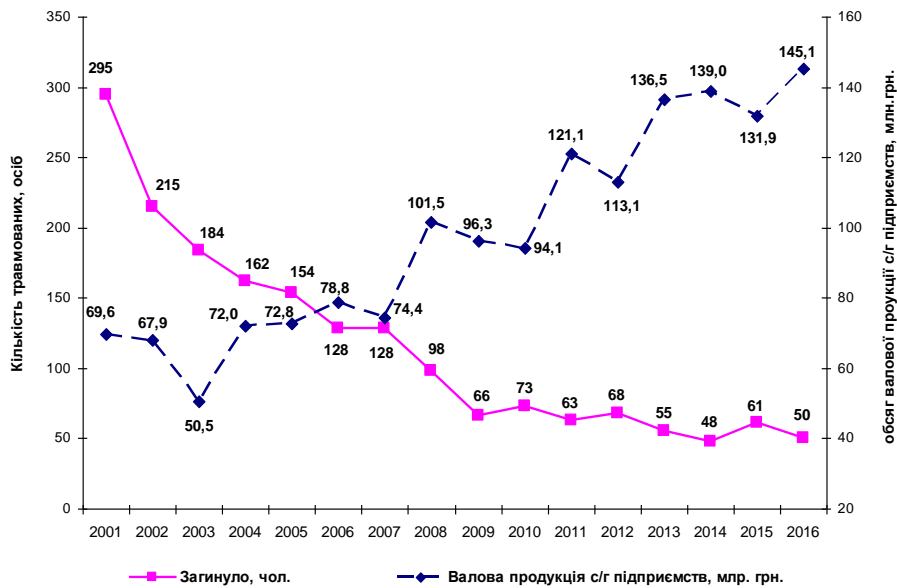

Рисунок 1 – Динаміка питомої ваги травматизму у сільському господарстві

а)

б)

Рисунок 2 – Динаміка кількості травмованих (а), загиблих (б) та обсягу валової продукції сільськогосподарських підприємств (за 2017 рік інформація про обсяги валової продукції сільськогосподарських підприємств станом на 01.03.2018 року у Держкомстаті України – відсутня)

Як показує аналіз, значення показників кількісної характеристики виробничого травматизму (до них належать коефіцієнт частоти для загального травматизму ($K_{чз}$), коефіцієнт частоти для смертель-

ного травматизму ($K_{чс}$) і коефіцієнт тяжкості (K_m) [9] у сільському господарстві нижчі, ніж у середньому по Україні (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка показників кількісної характеристики виробничого травматизму в Україні та у сільському господарстві

Рік	$K_{чз}$		$K_{чс}$		K_m	
	По Україні	Сільське господарство	По Україні	Сільське господарство	По Україні	Сільське господарство
2006	1,18	0,53	0,07	0,04	25,4	22,55
2007	1,08	0,49	0,07	0,05	25,22	21,25
2008	1,02	0,42	0,06	0,04	26,27	21,85
2009	0,86	0,35	0,05	0,03	27,55	23,92
2010	0,82	0,32	0,04	0,04	26,14	18,84
2011	0,76	0,32	0,05	0,04	29,88	21,1
2012	0,71	0,31	0,04	0,04	26,42	20,53
2013	0,62	0,28	0,04	0,04	26,08	25,88
2014	0,54	0,27	0,05	0,04	26,17	27,81
2015	0,39	0,25	0,03	0,05	26,92	26,69
2016	0,42	0,26	0,04	0,04	28,43	26,06
2017	0,41	0,22	0,03	0,04	37,10	20,58

Це зумовлено тим, що хоча у сільському господарстві і фіксується одна з найбільших серед галузей економіки кількість травмованих, але сільське

господарство в країні є однією з найбільших галузей виробництва за кількістю працюючих.

Таблиця 2 – Динаміка розподілу травмованих у сільському господарстві за видами подій

Подія	Питома вага травмованих за роками, %									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Пригоди (події) на транспорті	45,0	38,8	37,3	30,0	28,2	40,0	37,5	32,7	46,0	41,3
Падіння потерпілого	8,8	12,2	13,6	6,0	12,8	18,2	14,6	6,5	16,0	8,7
Дія предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються	11,3	10,2	11,9	12,0	7,7	18,2	12,5	14,7	4,0	15,2
Падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів, породи, ґрунту тощо	7,5	16,3	5,1	12,0	10,3	14,5	8,3	4,9	6,0	4,3
Ураження електричним струмом	7,5	2,0	5,1	8,0	12,8	3,6	8,3	8,2	8,0	15,2
Пожежа	3,8	4,1	5,1	6,0	2,6	1,8	0,0	4,9	0,0	0,0
Дія шкідливих і токсичних речовин	2,5	2,0	3,4	2,0	12,8	1,8	0,0	3,3	2,0	0,0
Асфіксія	3,8	0,0	6,8	4,0	2,6	1,8	0,0	1,6	0,0	4,3
Утоплення	2,5	2,0	1,7	2,0	0,0	0,0	0,0	1,6	2,0	0,0
Вибух	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0
Дія температур	0,0	2,0	3,4	0,0	2,6	0,0	4,2	3,3	0,0	0,0
Показники важкості праці	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ушкодження внаслідок контакту з тваринами	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0	0,0
Інші види	7,5	8,2	6,8	14,0	7,7	0,0	6,3	3,3	2,0	2,2
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Коефіцієнт частоти загального травматизму у сільському господарстві має стійку тенденцію до зменшення, що відповідає тенденції аналогічному

коефіцієнту для держави в цілому. Зменшення величини коефіцієнта частоти травматизму свідчить про поліпшення стану охорони праці та промислової

безпеки у галузі. На зменшення рівня травматизму в сільському господарстві мають позитивний вплив і структурні зміни в самому сільськогосподарському виробництві.

У результаті детального аналізу статистичних даних про нещасні випадки зі смертельними наслідками на виробництві визначено, що протягом останніх 10-ти років найбільша кількість працівників гине під час пригод на транспорті. На цю подію щороку припадає 30–46 % смертельно травмованих у галузі (табл. 2).

Окрім випадків на транспорті, за питомою вагою смертельного травматизму в галузі, можна виділити ще дві події: дія предметів і деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються, та падіння потерпілого. Разом із тим, частка потерпілих у цих трьох видах подій в сільському господарстві щороку знаходиться в межах від 50 до 75%

Аналізуючи ситуацію з виробничим травматизмом зі смертельними наслідками в цілому по Україні, можна стверджувати, що серед усіх галузей виробництва найбільша кількість смертельно травмованих за видами подій припадає на агропромисловий комплекс, де 2017 року загинуло 75 працівників.

В агропромисловому комплексі найбільша кількість смертельно травмованих працівників сільського господарства – 46 осіб, з них більшість загинулих припадає на механізаторів – 30%. Як травмонебезпечні можна виділити ще такі групи професій – слюсарі, на яких припадає 13% від усіх загинулих у цій галузі, підсобні робітники – 11% і водії – 9% смертельно травмованих (рис. 3) [10, 11].

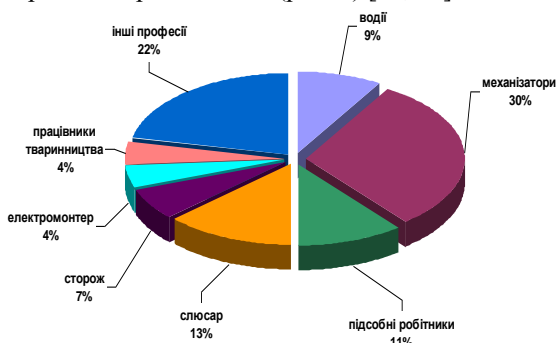

Рисунок 3 – Розподіл смертельно травмованих працівників сільського господарства за професіями 2017 року

Дослідження довели, що понад 30 % осіб, які допустили порушення законодавства з охорони праці, що призвело до виникнення нещасних випадків зі смертельними наслідками у сільському господарстві (порушники), були трактористи-машиністи, а також слюсарі, підсобні робітники та водії. Загалом на ці три професії припадає 33 % від усіх порушників (табл. 3).

Таблиця 3 – Розподіл питомої ваги професій осіб, які допустили порушення законодавства, що призвело до нещасних випадків у сільському господарстві

Професія, група професій	За 2017 рік (питома вага, %)
Трактористи - машиністи	30,0
Слюсарі	13,0
Підсобні робітники	11,0
Водії	9,0
Інші	37,0

Результат поглибленого аналізу смертельного травматизму за 2017 рік показав, що від усіх травмованих працівників сільського господарства понад 37% було травмовано у літній період протягом червня-серпня місяців і 33% було травмовано у осінній період. А це період найбільш інтенсивних робіт в галузі – збір врожаю. У весняний період березень-травень травмовано 22% потерпілих, у зимовий період грудень–лютий отримали травми всього 9% потерпілих, а це в тричі нижчий показник, ніж у осінній період (рис. 4).

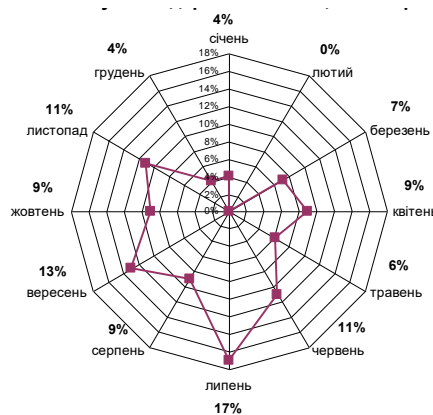

Рисунок 4 – Динаміка розподілу травмованих у сільському господарстві за місяцями 2017 року

Одним із важливих показників стану охорони праці та промислової безпеки є рівень виробничого травматизму. З метою попередження виробничому травматизму та підвищення рівня промислової безпеки здійснюється державний нагляд за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з питань промислової безпеки, охорони праці, безпечного ведення робіт юридичними та фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю (надалі нагляд).

Кількість під наглядових суб'єктів господарювання (підприємствах) галузі сільського господарства 2017 року – 62158 (+4650), а 2016 року – 57508. Кількість піднаглядових виробничих об'єктів 2017 року – 240504 (+ 4342), а 2016 року – 236162. Середньооблікова кількість працюючих на підприємствах галузі 2017 році – 1180 455 (– 23700), а 2016 року – 1204 155.

За проведеним аналізом в останні вісім років наглядом було охоплено 2–3 % виробничих об'єктів і до 2,5 % суб'єктів господарювання (рис. 5).

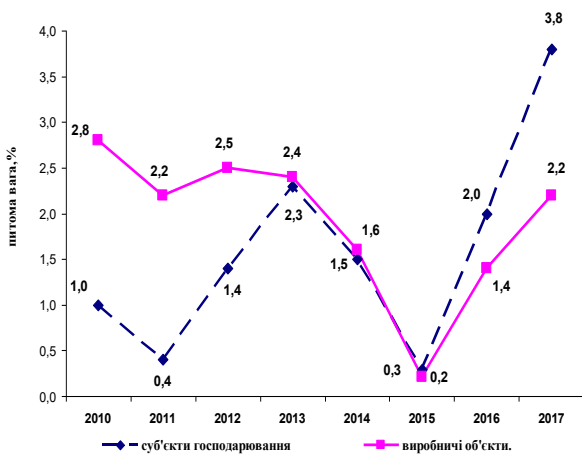

Рисунок 5 – Динаміка щорічної частки суб'єктів господарювання та виробничих об'єктів сільського господарства, охоплених державним наглядом

Частка щорічних перевірених виробничих об'єктів у 2010–2013 роках залишалась стабільною, а її зміни коливались у невеликих діапазонах; частка перевірених суб'єктів господарювання, починаючи з 2011 року, мала тенденцію до стабільного зростання на 1% щорічно. Однак, протягом 2014 і 2015 років зазначені показники знизились більш ніж на 2%. Частка щорічних перевірених виробничих об'єктів 2015 року становить 0,3%, а суб'єктів господарювання – 0,2%. Частка щорічних перевірених виробничих об'єктів у 2016–2017 роках стрімко зростає і становить відповідно до цих років 1,4–2,2%, а суб'єктів господарювання – 2,0–3,8% (рис. 5).

Це зумовлено тим, що ст. 31 Закону України «Про державний бюджет України на 2014 рік» (зі змінами внесеними ЗУ від 31.07.2014 №1622–VІІ), Постановою КМУ від 13.08.2014 № 408 «Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами», пункту 8 розділу ІІІ Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність деяких законодавчих актів України» від 28.12.2014 №76–VІІІ із серпня 2014 року було запроваджено мораторій на проведення перевірок суб'єктів господарювання.

Статистика абсолютних значень показників перевірок показує, що кількість проведених перевірок суб'єктів господарювання протягом 2010–2014 років зросла з 783 до 987. Кількість перевірок виробничих об'єктів суб'єктів господарювання за цей період коливалась і поступово зменшувалась з 9685 до 4378, а кількість перевірок об'єктів підвищеної небезпеки за цей час зменшилась майже у сім разів.

У 2016–2017 роках кількість проведених перевірок суб'єктів господарювання різко збільшились з 783 до 2390, а кількість перевірок виробничих об'єктів суб'єктів господарювання зменшилась з 9685 до 5369 у період з 2017 до 2010 роки. Як видно з табл. 4, починаючи з 2014 року відбувається стрімке зменшення кількості позапланових перевірок суб'єктів і виробничих об'єктів суб'єктів господарювання. Тільки у 2017 році спостерігається поступове підвищення позапланових перевірок.

Таблиця 4 – Кількісні показники проведених перевірок у сільському господарстві

Роки	Проведено перевірок суб'єктів господарювання		Проведено перевірок виробничих об'єктів суб'єктів господарювання		Проведено перевірок об'єктів підвищеної небезпеки	Кількість перевірок, під час яких було виявлено порушення
	усього	у тому числі позапланових	усього	у тому числі позапланових		
2010	783	320	9685	2732	754	8153
2011	279	62	8560	1905	112	7469
2012	1151	187	9728	1964	82	8670
2013	1893	315	9226	1725	87	7621
2014	987	76	1310	77	50	2927
2015	162	47	266	43	9	232
2016	1128	180	2285	457	26	1851
2017	2390	767	5369	961	67	3787

Територіальними органами Держпраці за останні два роки суттєво збільшена кількість виявлених випадків несвоєчасного подання або неподання інформації про нещасні випадки. Згідно з річними звітами форми 3–НД у 2012 і 2013 роках таких ви-

падків у сільському господарстві було зареєстровано по 34, у 2014 – 19, у 2015 – 3 (у 2015 році зареєстроване зниження більш ніж у 10 разів порівняно з 2013 роком), збільшення показників у 2016 – 13 та у 2017 – 14 (рис. 7)[10].

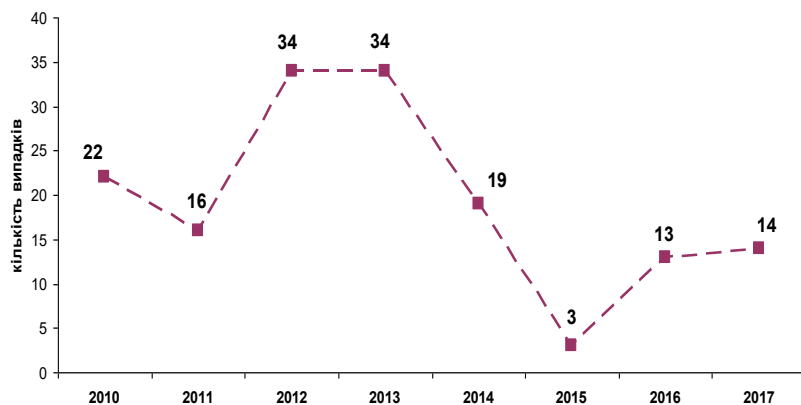

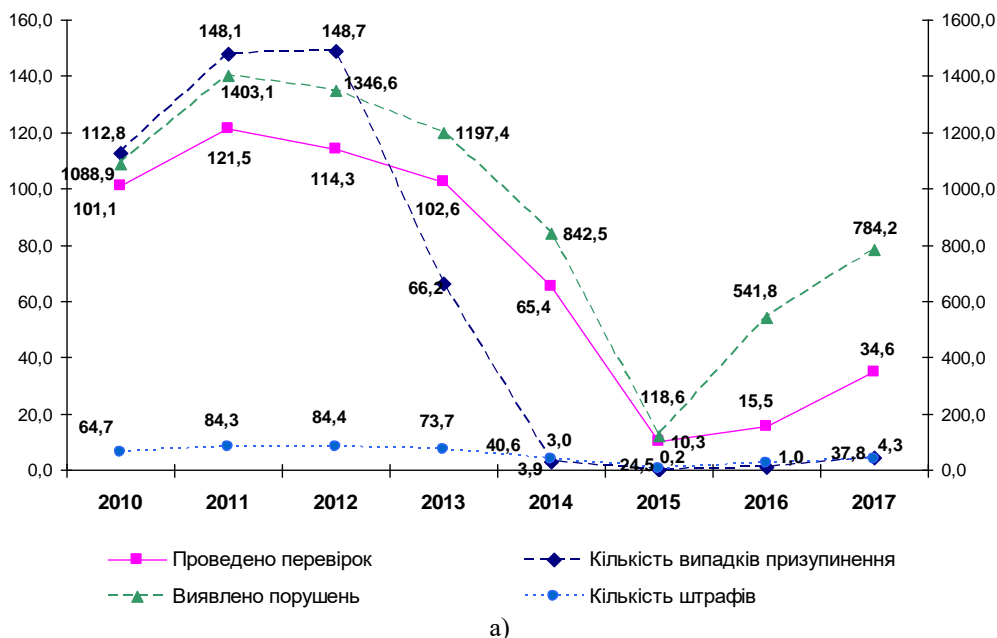
Рисунок 6 – Динаміка кількості виявлених випадків несвоєчасного подання або неподання інформації про нещасний випадок

Зважаючи на це, територіальним органам пропонується активізувати цю роботу, залучивши до співпраці соціальних партнерів:

- Федерацію профспілок України;
- Федерацію роботодавців України;
- Органи місцевого самоврядування;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків та профзахворювань на виробництві.

Як показує аналіз основних показників наглядової діяльності в розрахунку на одного інспектора у сільському господарстві, вони починаючи з 2012 до 2015 роки мають тенденцію до суттєвого зниження, а починаючи з 2016 року, спостерігається поступове підвищення показників (рис. 7,а).

Кількість виявлених порушень і кількість штрафів з розрахунку на одну проведену перевірку за 2011–2014 роки коливається в незначних діапазонах, тільки у 2015 році спостерігається значне зменшення цього показника. При цьому кількість випадків призупинення виробництва, робіт або надання послуг на одну перевірку у 2015 році порівняно з попереднім роком зменшилась більш ніж у чотири рази. Це обумовлюється змінами у законодавстві в частині повного або часткового зупинення виробництва (виготовлення) продукції, виконання робіт за постановою адміністративного суду. Проте за останні два роки спостерігається збільшення цього показника більш ніж у два рази (рис. 7,б).

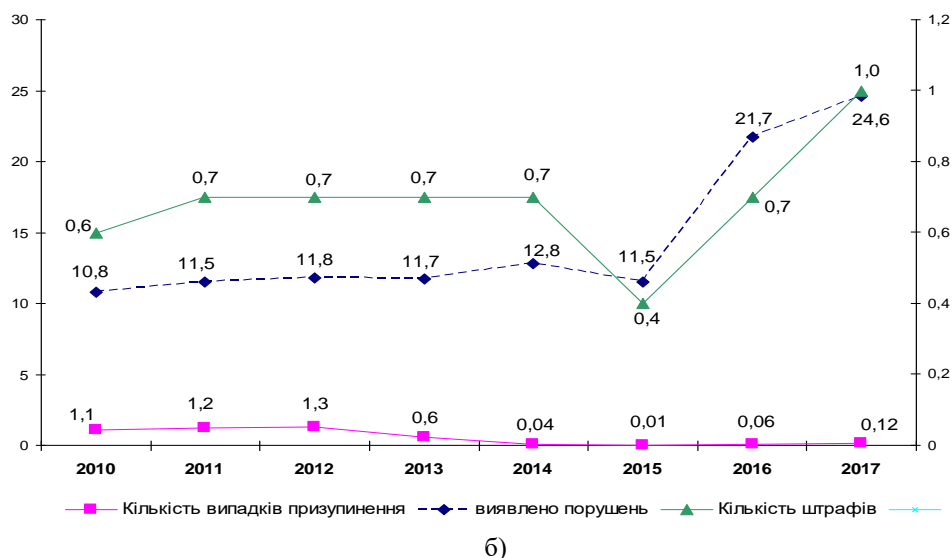

Рисунок 7 – Динаміка показників наглядової діяльності з розрахунку на одного державного інспектора (а) і одну проведену перевірку (б) у сільському господарстві

За 2017 рік організовано та проведено перевірки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу щодо безпеки виконання лісосічних, весняно-польових і зернозбиральних робіт, стану промислової безпеки та охорони праці суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність зі зберігання та переробки зерна (елеватори, комбікормові заводи, млини, тощо).

Проведена робота сприяла не допущенню зростання рівня виробничого травматизму на підприємствах агропромислового комплексу, у тому числі нещасних випадків зі смертельними наслідками.

За 2017 рік державний нагляд у сільському господарстві здійснювався на 62158 суб'єктах господарювання та 240504 виробничих об'єктах суб'єктів господарювання. 3 69 державних інспекторів сільського господарства за штатом, фактично здійснювали державний нагляд на суб'єктах господарювання 54 інспектори. За 2017 рік державними інспекторами Служби проведено 2390 всебічних перевірок суб'єктів господарювання та 5369 перевірок виробничих об'єктів суб'єктів сільського господарства.

Під час перевірок виявлено 54111 порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці. У разі загрози життю та здоров'ю працівників посадовими особами Держпраці у галузі сільського господарства подано 185 позовних заяв до окружних адміністративних судів стосовно повного чи часткового зупинення виробництва або виконання робіт, надання послуг, при цьому з них лише 69 задоволено. За порушення вимог чинного законодавства з охорони праці 2607 працівників притягнуто до адміністративної відповідальності, з

них 1050 перших керівників підприємств.

Сума штрафів, накладених на працівників за порушення вимог законодавства з охорони праці, склала 875 тис. грн., в тому числі на керівників підприємств - 408 тис. грн.

За порушення вимог законодавства з охорони праці до органів прокуратури направлено матеріали лише на 3 осіб (без урахування нещасних випадків) [10].

За 2017 рік на підприємствах сільського господарства травмовано – 265 осіб, а за аналогічний період 2016 року – 315 осіб, що на 50 осіб менше або на 16%. За 2017 рік на сільськогосподарських підприємствах травмовано зі смертельними наслідками – 46 осіб, за аналогічний період 2016 року – 50 особи, що на 4 осіб менше або 8% [11].

Основними видами подій, під час яких сталися нещасні випадки зі смертельними наслідками в сільському господарстві є: дорожньо-транспортні пригоди – травмовано 21 особа (або 47 %); дія рухомих предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, тощо – травмовано 7 осіб (або 15%); ураження струмом – травмовано 6 осіб (або 13%).

Основні причини нещасних випадків зі смертельними наслідками: порушення Правил безпеки руху – (47%); невиконання вимог інструкцій з охорони праці – (10%); порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, машин, механізмів – (19%) (табл. 5).

Ситуацію, що склалася навколо підприємств сільськогосподарської галузі, неможливо виправити без упровадження функціонування ефективної системи управління охороною праці з елементами оцінки та управління виробничими ризиками.

Таблиця 5 – Дані аналізу нещасних випадків зі смертельними наслідками на суб'єктах господарювання агропромислового комплексу за 12 місяців 2017 року

Оперативні відомості см. н/в за 12 місяців: 75 (2017р.) – 83 (2016р.), зменшення (– 8)					
Найбільш травмонебезпечні події:					
№ п/п	Вид події	Загинуло		(н/в, %)	
		2017	2016	2017	2016
1	Дорожньо-транспортні пригоди	23	31	30,7	37,3
	у т.ч. наїзди	10	7	13,3	8,4
2	Дія рухомих предметів та деталей, що рухаються, розлітаються тощо	14	9	18,7	10,8
3	Падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів	14	23	18,7	27,7
4	Падіння потерпілого (у т.ч. з висоти, в ємкості)	8	12	10,7	14,5
5	Ураження електричним струмом	7	3	9,3	3,6
Основні причини травмування:					
№ п/п	Причини травмування	Загинуло		(н/в, %)	
		2017	2016	2017	2016
1	Порушення трудової і виробничої дисципліни	25	23	33,3	27,7
	у т.ч. невиконання вимог інструкцій з охорони праці	21	19	28,0	22,9
2	Порушення безпеки руху	23	31	30,7	37,3
3	Порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, механізмів	13	6	17,3	7,2
4	Особиста необережність	6	4	8,0	4,8
5	Порушення технологічного процесу	5	9	6,7	10,8
Найбільш травмонебезпечні професії:					
№ п/п	Найменування професій	Загинуло		(н/в, %)	
		2017	2016	2017	2016
1	Працівники лісового господарства (лісоруб, лісник, майстер лісу)	18	17	24,0	20,5
2	Трактористи	14	15	18,7	18,1
3	Слюсарі	9	2	12,0	2,4
5	Підсобні робітники	8	7	10,7	8,4
4	Водії	5	14	6,7	16,9
Підгалузі АПК:					
№ п/п	Найменування професій	Загинуло		(н/в, %)	
		2017	2016	2017	2016
1	Сільське господарство	46	50	61,3	60,2
2	Харчова та переробна промисловість, у т.ч.:	11	16	14,7	19,3
3	Держлісагенство, у т.ч.:	18	17	24,0	20,5
Усього по АПК:		75	83	100	100

Виробничий ризик R у загальному випадку можна розрахувати підсумовуванням добутоків можливих значень шкоди здоров'ю та життю працівника U_i на імовірності їх настання P_i [9]:

$$R = \sum_{i=1}^N P_i \cdot U_i,$$

де N – кількість можливих збитків або об'єднуючих їх груп.

Обчислювана за вказаним виразом величина є математичним очікуванням шкоди здоров'ю і життю працівника.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ. Поквартальна інтенсивність проведення державного нагляду за додержанням нормативно-правових актів з питань охорони праці протягом року майже збігається з рівнем квартального травматизму у галузі.

Так як специфіка сільськогосподарського виробництва відображається у рівні виробничого травматизму, то найбільш травмонебезпечний період у галузі припадає на третій квартал – час жнив і початку осінніх польових робіт. У цей період відбувається найбільш активна наглядова діяльність на підприємствах сільського господарства. Проводиться найбільша кількість порівняно з іншими кварталами

перевірок суб'єктів господарювання, виробничих об'єктів суб'єктів господарювання, інспектори відпрацьовують найбільшу кількість людино-днів. Але, як видно з аналізу, незначне посилення заходів державного нагляду у третьому кварталі недостатньо впливає на стан виробничого травматизму.

Доцільно було б перенести пік наглядової діяльності в галузі на квартал, який передуює періоду найбільш інтенсивних сільськогосподарських робіт. Це надасть можливість до настання періоду підвищеного травматизму перевірити більшу кількість підприємств і виробничих об'єктів, виявити та усунути більше порушень законодавчих і нормативно-правових актів з питань охорони праці та промислової безпеки, що в свою чергу повинно позитивно вплинути на рівень виробничого травматизму у найбільш травмонебезпечний період. Окім того, під час найважливіших сільськогосподарських робіт на підприємства зменшиться тиск перевірок.

При перевірках особливу увагу необхідно приділяти наступним питанням:

– організації безпечного проведення робіт на транспорті;

- технічному стану виробничих об'єктів, засобів виробництва;
- посилений нагляд за роботою представників таких професій, як трактористи-машиністи та водії транспортних засобів;

- безпечна експлуатація автомобілів, тракторів і сільськогосподарських машин;

- проведення працівникам повноцінного навчання та перевірки знань з питань охорони праці за професією чи видом робіт;

- проведенню працівникам відповідних інструктажів з питань охорони праці у встановлені строки.

Позитивно на рівень виробничого травматизму в агропромисловому комплексі можуть вплинути такі заходи нагляду з промислової безпеки та охорони праці:

- збільшення загальної кількості випадків призупинення (зупинення, обмеження) виробництва, робіт або надання послуг;

- встановлення дієвого контролю з боку інспекторського складу за усуненням суб'єктами господарювання раніше виявлених порушень законодавчих і нормативно-правових актів з питань промислової безпеки та охорони праці.

Одним з ефективних заходів з попередження виробничого травматизму у галузі – є здійснення відповідних організаційних заходів територіальними органами Держпраці спільно із соціальними партнерами: місцевими органами влади, Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування України, профспілками та роботодавцями. Проведення регіональних комплексних перевірок адміністративних районів та груп підприємств різних галузей економіки за територіальним принципом під головуванням районних державних адміністрацій.

Для координації даних питань та реалізації цього територіальними органами Держпраці вже створено понад 330 інформаційно-консультативних центрів при районних державних адміністраціях. Такі центри надають допомогу суб'єктам господарювання агропромислового виробництва щодо виконання функцій, передбачених ст. 13 Закону України «Про

охорону праці», що в свою чергу сприятиме поліпшенню культури безпечного виконання робіт у цій галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. OHSAS 18001 Система управління охороною труда и промышленной безопасностью. URL: <http://www.bsi-russia.ru/ru/Assessment-and-Certification-services/Management-systems/Standards-and-schemes/OHSAS-18001/>

2. Інформація о стандарте OHSAS 18001.TMS Ukraine. *Morethanonlycertification*. URL: <http://tms-ua.com/ohsas-18001/information-about-ohsas-18001/>

3. Серета О. Міжнародні стандарти з охорони праці: сучасний стан та перспективи адаптації законодавства України. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 219–226.

4. Международные стандарты в области охраны труда и здоровья человека. URL: <http://gorjunkova.pro-fessorjournal.ru/31>

5. Березуцкий В. В. Социальная ответственность в вопросах охраны труда. *Технологический аудит и резервы производства*. 2012. № 4/2 (6). С. 37–38.

6. Андриенко В. М. Стандарти безпеки праці : зарубіжний досвід. *Агросвіт*. 2014. № 6. С. 41–47.

7. Інформаційно-аналітична довідка Держпраці про підвищення ефективності здійснення державного нагляду за станом охорони праці на підприємствах сільського господарства. К.: Державна служба України з питань праці, 2016. 60 с.

8. Малихін О. В., Таїрова Т. М. Звіт про науково-дослідну роботу «Визначення впливу кількісних та якісних показників наглядової діяльності на рівень виробничого травматизму залежно від специфіки галузей виробництва». К.: ДУ «ННДІПБОП», 2014. 135 с.

9. Інформація Державної служби статистики України.

10. Річні звіти Держпраці за формою 3–НД.

11. Річні звіти Держпраці за формою 4–ЗТ.

ENHANCEMENT OF THE EFFICIENCY OF STATE SUPERVISION IMPLEMENTATION ON THE OF LABOR PROTECTION STATE AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

M. Radionov

Department of supervision in industry and on objects of extra high hazard of the State Service of Ukraine on Labour (Department of Supervision in agro-industrial complex and social and cultural sphere)
vul. Desyatinna, 14, Kiev, 01601, Ukraine. E-mail: radionovnikolay75@gmail.com

T. Kozlovs'ka

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: tfk58@kdu.edu.ua

Purpose. To analyze and highlight the state of labour protection at agricultural enterprises of Ukraine. **Findings.** The description of the occupational protection and industrial safety (OHSAS) management system has been given. The necessity of ISO 18001 standards implementing for identification and control of risks for personnel health and safety, reducing the probability of accidents has been substantiated. The level of injury and the causes of its occurrence have been analyzed. **Practical value.** The ways of improving the efficiency of state supervision in agricultural enterprises are proposed: organization of safe carrying out of work on transport; verification of technical condition of production facilities, means of production; intensified supervision on the work of representatives of such professions as tractor drivers and vehicles drivers; safe operation of automobiles, tractors and agricultural machines; conducting of full training and checking knowledge of workers on occupational or work safety issues; conducting of appropriate instructions on occupational safety issues in time limits. **Conclusions.** It has been proved that one of the effective measures to prevent occupational injuries in the industry is the implementation of appropriate organizational measures

by the territorial authorities of the State Labor Organization together with social partners as local authorities, the Executive Directorate of the Social Insurance Fund of Ukraine, trade unions and employers. Necessary element is regional complex inspections of administrative districts and groups of enterprises of various sectors of the economy in accordance with the territorial principle, chaired by district state administrations. References 11, figures 7, table 5.

Key words: state supervision, occupational injuries, quantitative characteristics of occupational injuries, production risk.

REFERENCES

1. OHSAS 18001 Labour protection and industrial safety management system. URL: <http://www.bsi-russia.ru/ru/Assessment-and-Certification-services/Management-systems/Standards-and-schemes/OHSAS-18001/>
2. Information about the OHSAS 18001 standard. *TMS Ukraine. More than only certification*. URL: <http://tms-ua.com/ohsas-18001/information-about-ohsas-18001/>
3. Sereda, O. (2013), "International standards for labor protection: the current state and prospects of adaptation of the Ukrainian legislation", *Public law*, no. 2 (10). С. 219–226.
4. International Standards on Occupational Safety and Health. URL: <http://gorjunkova.professorjournal.ru/31>
5. Berezutsky, V. V. (2012), "Social Responsibility in Occupational Safety", *Technological audit and production reserves*, no. 4/2 (6), p. 37–38.
6. Andrienko, V. M. (2014), "Standards of labour safety: foreign experience", *Agrosvit*, no. 6, p. 41–47.
7. Information and analytical certificate of the State Labour Office on increasing the efficiency of state supervision of the state of labor protection at agricultural enterprises, (2016), *Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan' pratsi*, Kyiv.
8. Malikhin, O. V, Tayirova, T. M. (2014), *Zvit pro naukovo-doslidnu robotu "Vyznachennya vplyvu kil'kisnykh ta yakisnykh pokaznykiv nahlyadovoyi diyal'nosti na riven' profesiynykh travm zalezno vid osoblyvostey haluzey vyrobnytstva"* [Report on scientific and research work "Determination of the influence of quantitative and qualitative indicators of supervisory activity on the level of occupational injuries depending on the specifics of the branches of production"], NNIPBOP, Kyiv.
9. Information of the State Statistics Service of Ukraine.
10. Annual reports of the State Labour Organization 3–НД form.
11. Annual reports of the State Labour Organization 4–3Т form .

Стаття надійшла 22.01.2018.